

EN DEUTE AMB ELS POBLES INDÍGENES

PABLO SUESS

I

Els imperis colonitzadors, les nacions llatinoamericanes i les esglésies cristianes estan en deute amb els pobles indígenes. L'origen d'aquest deute cal trobar-lo en la conquesta, com a primer pecat, i en la fraternitat denegada que se'n derivà. "Fraternitat denegada" vol dir justícia denegada, alteritat destruïda, reconeixement recusat i projecte de vida desarticulat. El deute extern dels països llatinoamericans, el qual configura la negació dels seus projectes de vida, involucra tant els pobles indígenes com les masses populars.

El deute extern no només espera un "perdó generós" per part dels països rics, o una sèrie de negociacions amb les elits. Un simple perdó sense cap ruptura amb les estructures que obliguen –en nom de la supervivència– a contreure nous deutes, només significaria un lligam més sobre una ferida que encara s'ha de curar. Per aquesta raó, la qüestió del deute extern exigeix trencar amb les estructures d'explotació i articular un nou projecte de vida on tothom tingui cabuda.

Un nou projecte de nacions autodeterminades, multiètniques i no hegemòniques ofereix, a partir de les ruïnes de la fraternitat denegada, l'oportunitat de vida per a tots. Els pobles indígenes, amb la seva saviesa mil·lenària i la seva resistència de 500 anys –500 anys de resistència i de sofriment– tenen molt a oferir per aconseguir aquesta ruptura amb el projecte de les elits i per a la construcció del projecte popular a les Amèriques.

II

El "Tribunal del Deute Extern", que tingué lloc del 26 al 28 d'abril de 1999 a Rio de Janeiro, va mirar d'identificar la relació existent entre el deute extern i la situació d'injustícia i de misèria. Avui dia, els índexs de pobresa (39 %) i d'indigència (17%) de l'Amèrica Llatina se situen molt per sobre dels índexs de fa vint anys. Pel que fa al Brasil, 40 milions de persones viuen per sota la franja de la pobresa. El deute brasiler va passar de 148 mil milions al final del 1994 a 235 mil milions el novembre de 1998, mentre que en aquest mateix període van pagar-se prop de 126 mil milions als creditors externs. El 1998, el deute extern dels països de la perifèria era de 1950 mil milions de dòlars. El deute dels països més pobres i més endeutats està més que pagat per les amortitzacions i la usura. Els governs llatinoamericans justifiquen aquesta dansa del deute que permet contreure nous préstecs per pagar els interessos dels antics. Diuen que davant de la "mort súbita" que significaria la moratòria del deute extern i l'estrangulació lenta i gradual a través del pagament d'interessos, "serveis" i amortitzacions del deute, no hi ha alternatives. Els governants llatinoamericans, identificats amb les grans empreses i bancs, han optat per estatitzar el deute extern priva i socialitzar-ne els costos. Per satisfer les exigències del FMI i del sistema financer mundial han sacrificat una gran part del pressupost dedicat a les despeses de les polítiques socials, la qual cosa ha significat deixar de banda la salut, l'educació, les polítiques

SCHADEN, Egon, "Las religiones indígenas de América del Sur", a: *Las religiones en los pueblos sin tradición escrita*, Ed. Siglo Veintiuno, México, Madrid, Colombia, 1982; col. Historia de las Religiones, vol. 11, pp. 355-415.

SUESS, Paulo, "Religiões dos povos indígenas", a: *Guia para o diálogo inter-religioso*, Estudos da CNBB 52, São Paulo, Paulinas, 1987, pp. 67-78.

SUESS, Paulo, "A causa dos povos indígenas", a: *Banquete da Vida. Curso de Verão XII*, São Paulo, Paulus, 1998, pp. 54-63.

d'ocupació laboral, d'habitatges populars, de demarcació i garantia de les terres indígenes, així com de les condicions de la seva supervivència com a pobles. En comptes de declarar la moratòria del deute extern han declarat la moratòria del pagament dels deutes socials. Les víctimes d'aquesta moratòria són els infants i les generacions futures, les dones i els homes que treballen al camp i a la ciutat, els negres i els pobles indígenes.

La "ruptura" i la "reconstrucció" que exigeix el projecte "Una pàtria gran sense deutes" exigeixen ahora la ruptura dels conceptes que van heretar-se, concretament, amb els conceptes de "deute" i "deutors".

Davant del pobre i de l'indigent, davant de l'Altre i de l'Innocent, el deutor és aquell que s'apropia del poder hegemònic i acumulà riqueses.

En un continent de pobres, la riquesa acumulada és tradueix en deute.

III

En proposar una ruptura cultural, els pobles indígenes proposen la ruptura més àmplia possible amb el projecte polític i socioeconòmic en curs. La polèmica indígena qüestiona objectius i prioritats de la ciència, de la filosofia política, de la pràctica econòmica i de la nostra visió del món. Els pobles indígenes ens ajuden a pensar sobre la nostra identitat i a relativitzar les nostres fronteres. Allò que s'està debatent aquest final de segle és la fi d'un segle civilitzador; potser, fins i tot, l'hegemonia del projecte de la civilització occidental en conjunt, que ja no és capaç de garantir una vida com cal a la majoria dels éssers humans ni la integritat del planeta Terra. La ruptura cultural, pensada a partir dels pobles indígenes, és l'articulació de la resistència contra el tedi mortal de la monocultura, del monòleg, de l'hegemonia i del

privilegi. El rescat de la biodiversitat és, ahora, el rescat d'un deute cultural i planetari.

Quan els pobles indígenes giren els ulls cap el passat i el futur del continent amerindi, no només contemplen els 500 anys de l'Amèrica Llatina. No se senten obligats a mirar cap a Atenes, Jerusalem o Roma. Miren cap a Tikal, a Guatemala, on hi troben temples piràmides dels pobles maies que deixaren les seves empremtes en aquesta regió 2.500 anys abans de Crist. Dirigeixen la seva mirada cap a les cultures de Tlatilco (Mèxic, 1000 anys abans de Crist), de Sant Agustí (Colòmbia, 6-12 segles dC), a la cultura asteca de Tenochtitlan i a Tahuantinsuyu, l'imperi dels inques, que va estendre's des de l'Equador fins a Xile (des del 1.150 dC.).

També poden mirar cap a l'art de la ceràmica de les grans civilitzacions de Marajó, de Santarém, de Tapajós a l'Amazònia brasilera. L'urna marajoara ens explica la fe d'aquests pobles en una vida després de la mort. Els pobles indígenes poden estar orgullosos dels seus xamans i *pajés*, dels seus guerrers, sants i herois. Qui ve de les Amèriques té una llarga història que contar.

Però l'Amèrica Llatina desconeix la major part de la història de l'Ameríndia. En desconèixer les cultures i les religions indígenes, el cristianisme posa en joc la seva pròpia essència, que és l'amor. A la Bíblia, el coneixement més profund ens és descrit com a amor. Les esglésies tenen un deute envers les religions indígenes; un deute que exigeix un pagament que va més enllà de la pastoral social. La ruptura amb la monocultura religiosa suggereix un macroecumenisme de solidaritat i de reconeixement. Els pobles indígenes mai no van ser deutors de l'Amèrica Llatina. Al contrari; són els creditors d'una Ameríndia amb identitat pròpia i sense deutes.

